

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Факультет філології

Кафедра української мови

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«УКРАЇНСЬКА МОВНА КАРТИНА СВІТУ
В ДІАХРОНІЇ ТА СИНХРОНІЇ»**

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Освітня програма «Українська мова і література»

Спеціальність В11 Філологія (за спеціалізаціями)

Спеціалізація В11.01 Українська мова та література Галузь

знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1
від 26 серпня 2025 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	«Українська мовна картина світу в діяхронії та синхронії»
Викладач(-і)	Брус Марія Петрівна
Контактний телефон викладача	+380673408525
E-mail викладача	mariia.brus@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Упродовж семестру за встановленим розкладом на кафедрі та з розрахунком відповідного часу
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<u>Предметом</u> вивчення навчальної дисципліни є пізнання української мовної картини світу як лінгвального й екстралінгвального поняття, в антропологічному, гносеологічному та інших вимірах; дослідження її як засобу експлікації концептуальної картини світу, відображення нею знань і досвіду різних народів, взаємодії національних мов, окремих регіонів, етнічних груп та психологічних типів; розкриття її в історичному та сучасному виявах, у різнорівневому структуруванні на сучасному етапі.	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<u>Метою</u> вивчення навчальної дисципліни є ознайомлення з українською мовною картиною світу загалом, її еволюцією, будовою, взаємодією з концептуальною картиною світу; засвоєння української мовної картини світу, її самобутності й неповторності та порівняно з іншими мовними картинами світу, встановлення її специфічних особливостей на різних рівнях української мови, у національному й регіональному виявах. <u>Основними цілями</u> вивчення дисципліни є: – схарактеризувати мовну картину світу як частину навчально-освітньої програми і ділянку наукових досліджень; – сформувати методологічну й термінологічну базу для вивчення мовної картини світу в науковому й навчальному плані; – представити мовну картину світу в діяхронії та синхронії, у статичній й динамічній, у сучасному багаторівневому вимірі; – показати спільні й відмінні ознаки мовної картини світу і концептуальної картини світу, відношення між ними; – втілити систему сучасних методів і підходів, інноваційних технологій у вивчення мовної картини світу; – розглянути мовну картину світу за національними, регіональними, соціальними та іншими ознаками; – розкрити особливості формування мовної картини світу на загальному, індивідуальному, ментальному рівнях; – звернути увагу на можливості розширення мовної картини світу через реалізації спільних колективних інтересів, беручи за основу певні організаційні документи, на зразок «Студентський путівник» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – дослідити сучасний стан опрацювання мовної картини світу в лінгвоукраїністиці	

4.Програмнікомпетентностігарезультативнавчання

Інтегральна компетентність.

Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми в галузі українського мовознавства, літературознавства, термінознавства та філологічної науки загалом у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та / або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

- 1.Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
3. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
6. Здатність спілкуватися іноземною мовою.
- 11.Здатність до проведення досліджень на належному рівні.

Фахові компетентності:

- 1.Здатністьвільноорієнтуватисяврізнихлінгвістичнихнапрямахішколах.
4. Здатність здійснювати науковий аналіз і структурування мовного / мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів.
6. Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації для вирішення професійних завдань.
11. Здатність до участі та формування програм, пов'язаних із вивченням сучасних мовознавчих напрямів і шкіл, провідних українських учених, української писемної спадщини, діалектних особливостей розвитку прикарпатського краю.
12. Уміння обґрунтовувати і представляти результати літературознавчих і мовознавчих досліджень із української мови та літератури, вводити їх у світовий науковий простір.

Програмні результати навчання:

2. Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами.
3. Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі.
11. Здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних.
17. Планувати, організовувати, здійснювати і презентувати дослідження та / або інноваційні розробки в конкретній філологічній галузі.
21. Розробляти методики і проєкти системного вивчення мовних і літературних особливостей прикарпатського регіону.

5.Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	12 год.
Практичні заняття	18 год.
Самостійна робота	60 год.

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний/ вибірковий
Перший	035Філологія	Перший	Вибірковий

Тематика навчальної дисципліни			
Тема	Кількість год.		
	лекції	заняття	сам.роб.
Тема 1. Основні поняття й положення курсу. Поняття про мовну картину світу та її розвиток. Формування і структурування мовної картини світу. Рівні мовної картини світу та їхній взаємозв'язок. Динамічні і статичні процеси в мовній картині світу.	2	2	10
Тема 2. Домовна і мовна картини світу (МКС). Взаємодія мовної та домовної картини світу. Мовна картина світу у тривимірній площині. Антропоцентричний підхід до оцінки мовної картини світу. Зв'язок між мовною та концептуальною картиною світу.	2	2	10
Тема 3. Методологія дослідження мовної картини світу. Історія вивчення мовної картини світу в україністиці. Концепції та підходи щодо розкриття мовної картини світу. Інноваційні методи та прийоми дослідження. Система сучасних комп'ютерних технологій.	2	4	10
Тема 4. Членування мовної картини світу. Стратифікація мовної картини світу. Загальнонаціональна мовна картина світу. Регіональні ознаки мовної картини світу. Варіантність мови в діаспорі.	2	4	10
Тема 5. Загальна та індивідуальна мовна картина світу. Специфічність загальної мовної картини світу. Психологічні типи та їхні мовні картини світу. Етнічні й ментальні ознаки мовної картини світу. Власне авторська мовна картина світу.	2	2	10
Тема 6. Сучасний стан мовної картини світу в Україні. Інтеграція мовної картини світу. Деформація мовної картини світу. Архаїзація й де архаїзація мовної картини світу. Розширення мовної картини світу через реалізації спільних колективних інтересів (з орієнтацією на «Студентський путівник» Карпатського національного університету імені Василя Стефаника).	2	4	10
ЗАГ.:	12	18	60

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Система оцінювання освітнього компонента (далі – ОК) відповідає критеріям оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в університеті відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу...» (див. http://surl.li/schrrt, с.19–26). Зарахування вибіркового ОК відбувається на основі результатів поточного контролю, який проводять НПП під час усіх видів аудиторних занять, і підсумкового контролю – заліку екзамену. Допуском до підсумкового семестрового контролю є отримання максимум 50 б. за різні види робіт, які здійснюються впродовж поточного контролю. Основним видом поточного контролю є практичні заняття, що охоплюють усне або письмове опитування та оцінюються за п'ятибальною системою. З урахуванням результатів поточного контролю НПП проводять залік та визначають підсумкові семестрові оцінки здобувачам вищої освіти, що в загальній кількості становить 100 б. У межах поточного контролю на проведення аудиторної роботи виділено 30 год (1кредитЄКТС) та 60 год (2кредити ЄКТС). Підсумковий семестровий контроль відбувається відповідно до НП, за встановленим графіком та в обсязі матеріалу, поданому в силабусі. Підготовка самостійної роботи врегульована за «Методичними рекомендаціями до змісту та організації самостійної роботи студентів, ухвалених Науково-методичною радою Університету». Вона відображає опрацювання навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань і науково-дослідну роботу. Час, виділений на самостійну роботу, становить 2/3 від загального обсягу часу, розрахованого на вивчення ОК та відображеного в НП. Оцінювання самостійної роботи здійснюють у визначені за розкладом тижні контролю самостійної роботи, результати якого вносять до журналу академічної групи та враховують у визначенні підсумкової оцінки з ОК.
Вимоги до письмових робіт	Письмова робота проводиться для перевірки стану засвоєння теоретичного матеріалу з відповідних тем ОК і встановлення результативності виконання різновидів аудиторної та самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Форми письмового контролю практикуються на лекційних і практичних заняттях, а також для перевірки навчальних досягнень унаслідок самостійної підготовки. Письмова робота з аналізованого ОК складається з 2 завдань: розкриття теоретичних питань – 5 балів та дослідження мовної картини світу на основі різних концептуальних понять – 5 балів. Час її проведення розраховано на передостаннє практичне заняття.
Практичні заняття	Практичні заняття – вид аудиторної роботи, який полягає у закріпленні та повторенні теоретичних питань із вивчених тем ОК, набуття вмінь і навичок їхнього практичного застосування шляхом виконання певних комплексних завдань, відповідно до змісту та структури силабусу. Для нього передбачено формування викладачем загальної проблеми та обговорення її зі здобувачами вищої освіти, виконання контрольних завдань, їхню перевірку й оцінювання; проведення контролю знань, умінь, навичок і компетентностей. Під час опрацювання тем ОК на практичних заняттях опрацьовуються питання щодо відтворення мовної картини світу внаслідок створення різних концептів, вивчення особливостей мовної експлікації різних понять у концептуальній картині світу. Результати, отримані на практичних заняттях, вносяться систематично до журналу академічної групи та входять до загального рейтингу здобувачів вищої освіти з ОК.
Умови допуску до підсумкового	Допуском до заліку є отримання позитивної підсумкової оцінки за поточний контроль, що охоплює всі види аудиторної та самостійної роботи, визначені силабусом та введені до НП (мінімум 25 балів, максимум 50 балів). Для затвердження результатів поточного та підсумкового семестрового контролю до уваги взято присутність здобувачів вищої освіти на всіх видах аудиторної роботи, їхня активність і креативність під час виконання практичних і контрольних завдань; вчасне й успішне виконання самостійної роботи та представлення досягнутих результатів у тиждень її перевірки; дотримання всіх принципів Кодексу честі ЗВО.

Письмовий контроль	Форма контролю: залік (екзамен); Форма здачі: дистанційне тестування (50 завдань); Структура завдання: 4варіанти з однією правильною відповіддю (1 бал)
7.Політикана навчальної дисципліни	
<u>Письмові роботи.</u> Письмові роботи виконують здобувачі освіти, які навчаються за загальним графіком, відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу...» (http://surl.li/schrrt), та індивідуальним графіком, відповідно до «Положення про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком...» (http://surl.li/rqxgbg). Форму письмового виконання роботи втілено на практичних, індивідуальних заняттях, під час написання контрольної, самостійної роботи чи виконання індивідуального завдання. <u>Академічна доброчесність.</u> У «Кодексі честі...» ЗВО встановлено морально-етичні принципи та правила поведінки для всіх учасників навчально-освітнього процесу. За цим документом представники університетської громади повинні дотримувати принципу академічної доброчесності та у всій своїй навчальній і викладацькій діяльності зобов'язані діяти порядно, доброчесно (http://surl.li/ghdhbt). За дотриманням членами університетської громади морально-етичних та правових норм цього Кодексу відповідає Комісія з питань етики та академічної доброчесності при університеті, яка відстежує і регламентує поведінку здобувачів освіти в навчальному процесі відповідно до «Положення про комісію з питань етики та академічної доброчесності...» (http://surl.li/dhanuj) <u>Відвідування занять.</u> Урегульовано «Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу...» (http://surl.li/schrrt). У разі пропуску занять здобувачі освіти повинні відпрацювати їх індивідуально в письмовій чи усній формі, щоб виконати всі завдання вхідного, поточного, підсумкового контролю. <u>Неформальна освіта.</u> Порядок здобуття неформальної освіти та визнання її результатів регламентує «Положення про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (http://surl.li/mgmnyr). Для здобуття неформальної освіти рекомендовано використання платформ Coursera, Prometheus, Udemy, EdEra та ін.	
8.Рекомендована література	
1. Ажнюк Б. М. Мовна політика в Україні і перспективи євроінтеграції. Мовознавство. 2022. № 6. С. 15–33. 2. Архангельська А. М. Femina cognita. Українська жінка у слові й словнику. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 440 с. 3. Багатомовна Європа: тенденції у політиці і практиці мультлінгвізмів Європи. Київ : Ленвіт, 2012. 168 с. 4. Брус М. П. Втілення літературних і діалектних особливостей фемінітивотворення у новелах Василя Стефаника. <i>Василь Стефаник: інтерпретації</i> / за ред. С.Хороба. Івано-Франківськ – Варшава: Місто НВ, 2023. С. 605–611. 5. Брус М. П. Діахронні та синхронні вияви польських впливів у фемінітивній підсистемі української мови. <i>Прикарпатський вісник НТШ. Слово: наук. журнал</i> / гол. ред. С.І.Хороб. Івано-Франківськ, 2024. № 19(71). С. 205–215. 6. Брус М. П. Діахронні та синхронні вияви фемінітивотворення в українській медичній термінології. <i>Українська мова</i>. 2022. № 4. С. 24–40. 7. Брус М. П. Найменування жінок по батькові в історії української мови. <i>Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія</i>. Ужгород, 2021. Вип. 1. С. 86–92. 8. Брус М. П. Походження фемінітивів (на основі «Етимологічного словника української мови» за гол. ред. О. С. Мельничука). <i>Академік Олександр Савич Мельничук і сучасне мовознавство. II</i>: зб. наук. праць до 100-річчя від дня народження. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2023. С. 217–233. 9. Брус М. П. Процеси інтенсифікації та екстенсифікації в історії фемінітивів української мови. <i>XI Оломоуцький симпозіум українців «Україністика в новому</i>	

тисячолітті: проблеми мови, літератури і культури»: матеріали Міжнародної наукової конференції. Оломоуць: Університет Палацького в Оломоуці, 2023. С. 54–62.

10. Брус М. П. Становлення давньоукраїнської орфоєпії. Матеріали IV Міжнародної славистичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія. Харків: Харківське історико-філол. товариство. Київ – Софія – Харків – Шумен, 2024. С. 20–25.

11. Брус М. П. Українська мова XI – XV століть: навч. посіб. для студентів філол. спеціальностей вищих закладів освіти. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2015. 400 с.

12. Брус М.П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування. Івано-Франківськ: Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. Ч. I. 440 с.; Ч. II. 640 с.

13. Верба Г., Орличенко О. Успадкована та запозичена лексика: відмінність поняття етимології слів і запозичення (на матеріалі іспанської та української мов). *Мовні і концептуальні картини світу*: збірник наукових праць. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022. Вип. 71 (1). С. 25–37.

14. Грещук В.В. Словотвірне гніздо з вершиною Христос у мовній картині світу українців. Граматичний простір сучасної лівовукраїністики: науковий збірник. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. С. 294–302.

15. Загнітко А.П. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця:ТВОРИ.2020.912 с.

16. Лисиченко Л. А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу. Харків: Видавнича група «Основа», 2009. 192 с.

17. Лисиченко Л. А. Ці невичерпні глибини мови: монографія. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2011. 305 с.

18. Лучик А.А.,Пальчевська О.С.Мовнарізноманітністьукраїнськомунациональному лінгвістичному корупсі.Мовознавство.2022. №5.С. 32–41.

19. Михальчук О. І. Соціолінгвістичні параметри багатомовності: європейські засади й українська дійсність. *Мовознавство*. 2022. № 5. С. 42–57.

20. Селігей П. О. Глобалізація і проблема збереження мовного розмаїття. *Мовознавство*. 2022. № 4. С. 3–21.

21. Селігей П. Українська мова: перспективи майбутнього чи майбутнє безперспектив? *Мовознавство*. 2023. № 1. С. 3–13.

22. Селігей П. Українська мова: перспективи майбутнього чи майбутнє безперспектив? *Мовознавство*. 2023. № 2. С. 3–17.

23. Тищенко К. Прадавність української мови, віддзеркалена в мовах сусідів. 1. *Мовознавство*. 2023. № 1. С. 14–28.

24. Тищенко К. Прадавність української мови, віддзеркалена в мовах сусідів. 2. *Мовознавство*. 2023. № 2. С. 18–43.

25. Ткаченко О. Б. Українська мова: сьогодення й історична перспектива. Київ: Наукова думка, 2014. 512 с.

26. Українське буття у слові й тексті: студії з лінгвоукраїнознавства: присвячено 300-річчю від дня народження Григорія Сковороди й 10-річчю кафедри українознавства і лінгводидактики / за заг. ред. О.О.Маленко. Харків: ХНПУ; ХІФТ, 2022. 288 с.

Інформаційні ресурси

Закон України «Про освіту» – <http://surl.li/bqqngq>

Закон України «Про вищу освіту» – <http://surl.li/vajjvp>

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» – <http://surl.li/fdzvbi>

Студентський путівник Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника – <http://surl.li/zxreck>

Студентський філологічний вісник. Серія: Мовознавство.

Літературознавство – <http://surl.li/dqfxmz>

Брус Марія Петрівна,

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови